

Η εμπειρία του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου και η αξιοποίησή της σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης

Εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην εποχή του κορονοϊού: γρήγορα αντανακλαστικά για το τώρα, εκπαιδευτικός σχεδιασμός για το αύριο
Δημοσίευση ESOS: 19/03/2020

Αντώνης Λιοναράκης, Καθηγητής Ανοικτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης ΕΑΠ

Δρ. Ευαγγελία Μανούσου, Συντονίστρια Εκπαιδευτικού Έργου 5ο ΠΕΚΕΣ, Καθηγήτρια - Σύμβουλος ΕΑΠ

Δρ. Αντωνία-Μαρία Χαρτοφύλακα, Σύμβουλος εφαρμογών e-learning, Καθηγήτρια - Σύμβουλος ΕΑΠ

Εξ αποστάσεως εκπαίδευση στην εποχή του κορονοϊού: γρήγορα αντανακλαστικά για το τώρα, εκπαιδευτικός σχεδιασμός για το αύριο

Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση έγινε πλέον αναγκαστικά γνωστή στο ευρύ κοινό λόγω της πρωτόγνωρης κατάστασης εκτάκτου ανάγκης, στην οποία έχει βρεθεί η χώρα και ο κόσμος όλος. Η ανάγκη για την άμεση υλοποίησή της είναι επιτακτική, δεν γίνεται από επιλογή. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχει χρόνος, πιθανώς ούτε και πρόθεση για περαιτέρω αναλύσεις. Πρέπει να γίνει κάτι και πρέπει να γίνει τώρα.

Με τον όρο «εξ αποστάσεως», όπως χρησιμοποιείται αυτές τις μέρες, όχι όπως αναλύεται επιστημονικά μέσα από την σύγχρονη έρευνα, η έμφαση δίνεται **στην έννοια της φυσικής απόστασης** και στο πώς αυτή μπορεί να **ξεπεραστεί**. Η **παιδαγωγική διάσταση** του όρου, που δίνει και την κύρια βαρύτητα στην εκπαίδευση και κυρίως στη μεθοδολογία εφαρμογής της, δεν έχει γίνει ακόμα στοιχείο επεξεργασίας. Επιθυμούμε, λόγω της πρωτοφανούς, δυσάρεστης αλλαγής στην καθημερινότητά μας, να μεταφέρουμε τη ζωή μας, όπως την ξέρουμε, γρήγορα και άμεσα στον ψηφιακό κόσμο. Αυτό ίσως να είναι αρκετό, «για να βγει ο μήνας» να περάσουμε αυτή τη δύσκολη περίοδο, σίγουρα όμως δεν αρκεί, για να λειτουργήσουμε μακροπρόθεσμα σε αυτό το νέο πλαίσιο, αποτελεσματικά και με όρους ποιότητας της εκπαίδευσης. Γιατί η εκπαίδευση από απόσταση δεν είναι απλά μια προσομοίωση της εκπαίδευσης στην τάξη, δεν αρκεί μια πλατφόρμα. Διαθέτει τα δικά της χαρακτηριστικά, τη μεθοδολογία και τις απαιτήσεις για τη λειτουργία της.

Κάθε κρίση έχει τις δυσκολίες της αλλά έχει και τα θετικά της. Και ένα από τα θετικά σε αυτή τη δύσκολη κρίση είναι η ανάδειξη της ανάγκης για την πραγματική προώθηση της ψηφιακής εποχής, της ψηφιακής διακυβέρνησης αλλά και της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Με την ίδρυση του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου 22 χρόνια πριν ξεκίνησε μια νέα εποχή που όχι μόνο έδωσε μια νέα ευκαιρία σε χιλιάδες Έλληνες για πανεπιστημιακές σπουδές αλλά επηρέασε και όλη την τριτοβάθμια εκπαίδευση και επιμόρφωση, όπως διαπιστώνουμε από τα εκατοντάδες προγράμματα e-learning που προσφέρονται εδώ και χρόνια. Το ΕΑΠ με τη μεθοδολογία που ακολούθησε επηρέασε

σε μεγάλο βαθμό τη συμβατική τριτοβάθμια εκπαίδευση αλλά και τη σχολική. Η κρίση του κορονοϊού ανοίγει την πόρτα για τη θεσμική εισαγωγή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπως και σε κάθε μορφή και βαθμίδα εκπαίδευσης που εφαρμόζεται διεθνώς.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι και στη χώρα μας έχουν πραγματοποιηθεί πολλές διατριβές και έρευνας στο συγκεκριμένο πεδίο. Στο πλαίσιο αυτό θεωρήσαμε λόγω της μακρόχρονης ερευνητικής και εμπειρικής ενασχόλησης με το πεδίο της εξ αποστάσεως, ότι θα είναι χρήσιμο και απαραίτητο να διατυπώσουμε κάποιες ρεαλιστικές προτάσεις, χωρίζοντας χρονικά τα διαστήματα εφαρμογής τους βραχυπρόθεσμα τι πρέπει και τι μπορεί να γίνει στο άμεσο μέλλον (δηλαδή τους επόμενους δύο μήνες) και τι μακροπρόθεσμα (δηλαδή 6-7 μήνες μετά και στη συνέχεια).

A. Τώρα και στο επόμενο δίμηνο

Εν αρχή ην η τηλεδιάσκεψη

Η τηλεδιάσκεψη είναι πράγματι η καλύτερη λύση για την επικοινωνία και για την άμεση αντιμετώπιση της φυσικής απουσίας μαθητών και εκπαιδευτικών από τις αίθουσες για ένα περιορισμένο χρονικό διάστημα. Στο πλαίσιο μιας τηλεδιάσκεψης στην προτεινόμενη πλατφόρμα του υπουργείου, οι εκπαιδευτικοί μπορούν και πρέπει να:

- πραγματοποιήσουν εξ αποστάσεως διδασκαλίες που βασίζονται στην εισήγηση - διάλεξη, μιλώντας ήρεμα με αργό και κατανοητό ρυθμό
- παρουσιάσουν εποπτικό υλικό, κατάλληλα διαμορφωμένο - εμπλουτισμένο με εικόνες, σχήματα, μικρά κείμενα
- διαμοιράσουν υλικό με δραστηριότητες και ασκήσεις
- δώσουν έμφαση στην αλληλεπίδραση αξιοποιώντας ενεργητικές διδακτικές τεχνικές ώστε οι μαθητές να μπορούν να συμμετέχουν ενεργά και να λύνουν τις απορίες τους

Οι ενέργειες αυτές εκ των πραγμάτων θα είναι άμεσες και θα καλύψουν μόνο τις ανάγκες του πρώτου απαραίτητου διαστήματος. Δεν είναι όμως για πολύ.

B. Προετοιμάζοντας το αύριο

Αφού όμως λειτουργήσουν αυτοί οι πρώτοι αρχικοί στόχοι, που αφορούν την άμεση διαχείριση της κατάστασης, θα πρέπει να σχεδιαστούν προσεκτικά τα επόμενα βήματα, ώστε να δημιουργηθεί ένα σταθερό υπόβαθρο γιατί την σωστή αξιοποίηση της εξ αποστάσεως στον άμεσο μέλλον.

Αξίζει να τονίσουμε ότι η τηλεδιάσκεψη δεν είναι απλά η μεταφορά ενός μαθήματος από την αίθουσα διδασκαλίας στην ψηφιακή αίθουσα. Χρειάζεται προσεκτικός εκπαιδευτικός σχεδιασμός (διδακτικοί και μαθησιακοί στόχοι, δραστηριότητες αλληλεπίδρασης, δυναμική εμπλοκή των μαθητών, ελευθερία έκφρασής τους κ.α.).

Για την σωστή υλοποίηση του σχεδιασμού πρέπει να απαντηθούν μερικά πολύ κρίσιμα και ουσιαστικά ερωτήματα τόσο τεχνικής όσο και παιδαγωγικής φύσης άλλα πολύ απλά και άλλα πιο σύνθετα όπως:

- Έχουν όλοι οι μαθητές τον κατάλληλο εξοπλισμό; (πρόσβαση σε υπολογιστή με σύνδεση, κάμερα κτλ)
- Πόσους συμμετέχοντες σηκώνει η πλατφόρμα ταυτόχρονα σε όλη την Ελλάδα;
- Είναι οι εκπαιδευτικοί κατάλληλα εκπαιδευμένοι σε αυτό τον τρόπο διδασκαλίας; Μπορούν να υποστηρίξουν την αλληλεπίδραση και τη συμμετοχή σε ένα ψηφιακό περιβάλλον;
- Πόση ώρα μπορούν οι μαθητές να κάθονται σε μια οθόνη να παρακολουθούν ενεργητικά το μάθημα;
- Πόση ώρα μπορούν να μιλούν οι εκπαιδευτικοί χωρίς να ξέρουν, αν οι μαθητές τους παρακολουθούν;
- Τι σημαίνει διαμόρφωση ενός χρονοδιαγράμματος στο πλαίσιο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης;
- Πώς οργανώνεται ένα εξ αποστάσεως πρόγραμμα εκπαίδευσης;
- Πώς γίνεται η διαχείριση μιας εξ αποστάσεως ομάδας;
- Τι σημαίνει εξ αποστάσεως εκπαιδευτικό υλικό. Ποιες είναι οι προδιαγραφές του; Υπάρχει διαθέσιμο εξ αποστάσεως υλικό; Πώς διαμορφώνονται οι δραστηριότητες και οι ασκήσεις στο πλαίσιο ενός εξ αποστάσεως υλικού;

Γ. Μερικές βασικές απαντήσεις

Κάποια από τα παραπάνω ερωτήματα δεν είναι πρωτόγνωρα: άλλα απαντώνται από τα θεσμικά όργανα (υπουργείο) κυρίως ζητήματα τεχνικής φύσης για την πλατφόρμα, άλλα έχουν απαντηθεί και οι απαντήσεις στηρίζονται σε έγκυρα και αξιόπιστα ερευνητικά δεδομένα δεκαετιών. Πάνω σε αυτά βασιζόμαστε, για να παρουσιάσουμε τα ακόλουθα κρίσιμα παιδαγωγικά ζητήματα σχετικά με την εκπαίδευση από απόσταση.

Τι σημαίνει εξ αποστάσεως εκπαιδευτικό υλικό

Το εξ αποστάσεως εκπαιδευτικό υλικό είτε έντυπο είτε ψηφιακό, διαθέτει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και σίγουρα δεν γίνεται απ' τη μια μέρα στην άλλη.

Σήμερα όμως κιόλας θα πρέπει να προετοιμαστούμε για το αύριο. Η δημιουργία νέου ψηφιακού ή/και έντυπου εκπαιδευτικού υλικού, σύμφωνα με τις αρχές και τη μεθοδολογία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης είναι κάτι που πρέπει να αρχίσει τώρα, ώστε να είναι όλα έτοιμα για τον Οκτώβρη. Είναι μια διαδικασία που απαιτεί μεγάλη προετοιμασία, γνώσεις, εμπειρία και προσήλωση στο αποτέλεσμα.

Το εξ αποστάσεως εκπαιδευτικό υλικό για όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης πρέπει να είναι κατάλληλα διαμορφωμένο, να υποστηρίξει αποτελεσματικά τους εκπαιδευόμενους, ακόμη και όταν μελετούν μόνοι τους, να τους προσελκύσει το ενδιαφέρον, να τους δώσει ευκαιρίες συμμετοχής, δράσης, να ανατροφοδοτεί, να συμβάλλει στην αυτοαξιολόγηση. Πάνω απ όλα όμως θα πρέπει να απαντά στους εμπλεκόμενους το «τι», το «πώς», το «γιατί» και το «πότε». Να είναι ξεκάθαρο και επεξηγηματικό.

Στο εξ αποστάσεως υλικό οι εκπαιδευτικοί «βρίσκονται» μέσα σε αυτό το υλικό, καθοδηγούν τους εκπαιδευόμενους σε κάθε βήμα της πορεία της μελέτης τους.

Ας συνοψίσουμε μερικά από τα βασικότερα χαρακτηριστικά του εξ αποστάσεως υλικού:

- Σαφείς στοχοθεσία: οι εκπαιδευόμενοι πρέπει να γνωρίζουν τους στόχους του υλικού.
- Κατάλληλη κατάτμηση της ύλης: δεν δίνουμε μεγάλα κείμενα. Μικρά κατανοητά κείμενα.
- Πολλές σύντομες δραστηριότητες και ασκήσεις αυτό-αξιολόγησης με την κατάλληλη ανατροφοδότηση. Πρέπει να δίνουν ερεθίσματα για προβληματισμό, ενεργοποίηση και δράση.
- Αξιοποίηση απλών ελκυστικών εικόνων, σχημάτων, βίντεο. Προσοχή στην άσκοπη χρήση και την κατάχρηση!
- Προσεκτικά επιλεγμένες προτάσεις για περαιτέρω μελέτη (κυρίως για την τριτοβάθμια).

Επισημαίνουμε ότι αρχικά, πρέπει να χρησιμοποιήσουμε το υπάρχον εκπαιδευτικό υλικό, κι ας μην πληροί τις προϋποθέσεις, για να υποστηρίξει την εκπαίδευση από απόσταση, κι αυτό γιατί είμαστε σε κατάσταση εκτάκτου ανάγκης. Θα καλύψουμε τις αδυναμίες του να ανταποκριθεί σε αυτό το νέο περιβάλλον, υποστηρίζοντάς το με τη διαδικτυακή μας παρουσία, απαντώντας σε ερωτήσεις, διευκρινίζοντας δύσκολα σημεία, ενθαρρύνοντας τους εκπαιδευόμενους να συνεχίσουν.

Πώς πραγματοποιείται η εξ αποστάσεως διδασκαλία

Για την πραγματοποίηση της εξ αποστάσεως διδασκαλίας είναι απαραίτητο να εξοικειωθούμε με τον δικτυακό χώρο που θα φιλοξενεί όλη την εκπαιδευτική διαδικασία, δηλαδή την πλατφόρμα. Η αίθυσά μας δεν βρίσκεται κάπου αόριστα στο χάος του διαδικτύου. Θα πρέπει να οριοθετηθεί, θα πρέπει να δομηθεί σε επίπεδο μαθήματος και θα πρέπει να συγκεντρώνει όλους τους απαραίτητους πόρους, με τους οποίους θα διεξάγεται η εξ αποστάσεως διδασκαλία.

Ο χώρος της αίθουσάς μας είναι ένας και ορισμένος. Και είναι πιο εύκολο για όλους τους εμπλεκόμενους να εισέρχονται από ένα σημείο προκειμένου να φέρουν εις πέρας όλες τους τις δραστηριότητες. Από εκεί λοιπόν θα «τρέξουμε» την τηλεδιάσκεψή μας, από εκεί οι εκπαιδευόμενοι θα έχουν πρόσβαση στο ειδικά διαμορφωμένο εκπαιδευτικό υλικό, από εκεί θα επιχειρήσουμε να «στήσουμε» το φόρουμ για την ασύγχρονη γραπτή επικοινωνία με τους μαθητές μας αλλά και να απαντάμε στα προσωπικά μηνύματα που μας αποστέλλουν. Από εκεί μπορούν να διεξαχθούν τεστ αξιολόγησης, ερωτηματολόγια ανατροφοδότησης για την εκπαιδευτική διαδικασία αλλά και να ανταλλάσσονται αρχεία εργασιών και σχολιασμός αυτών.

Λύσεις για ένα τέτοιο σύστημα υπάρχουν πολλές. Και εδώ όμως ισχύει ο κανόνας: πρώτα τα βασικά. Εξοικείωση με το νέο ψηφιακό περιβάλλον και συστηματική μελέτη/κατάρτιση για την όσο το δυνατό καλύτερη παιδαγωγική αξιοποίηση του εργαλείου.

Ολοκληρώνοντας...

Ζούμε σε μια εποχή επαναπροσδιορισμού της εκπαίδευσης, δηλαδή της διδασκαλίας και της μάθησης. Χρειάζεται να εντάξουμε δημιουργικά και αποτελεσματικά νέες

μεθόδους μεθοδολογίας, όπως η εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Το μεγάλο ζητούμενο είναι να επικεντρωθούμε στη μάθηση, δηλαδή στο να μάθουν οι μαθητές μας. Για να γίνει αυτό θα πρέπει να ασκήσουμε καλές πρακτικές διδασκαλίας.

Μαζί με την άμεση ανταπόκριση για αντιμετώπιση του προβλήματος επιβάλλεται να ετοιμάζεται και ο σωστός σχεδιασμός, ο οποίος θα προκύψει από την αξιοποίηση του υπάρχοντος ανθρώπινου δυναμικού στο χώρο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και μεθοδική δουλειά με βάση παιδαγωγικές προϋποθέσεις, στρατηγικές συνεργασίες με όραμα την αποτελεσματικότητα και την ποιότητα στην παρεχόμενη εκπαίδευση. Δεν φτάνει να διδάξουμε. Πρέπει και οι μαθητές να μάθουν. Το σύνθημα σε αυτή την προσπάθεια είναι ένα: «να τους μάθουμε πώς να μαθαίνουν». Είναι η ευκαιρία για την εκπαίδευση του 21ου αιώνα.